

Nr 23.

Ankom till riksdagens kansli den 12 april 1920 kl. 4 e. m.

Bevillningsutskottets betänkande, i anledning av väckta motioner om åvägbringande av utredning och förslag beträffande ändring i sättet för kommuns medverkan vid avgörande av ärenden, som röra handeln med rusdrycker.

Närvarande: herrar Röing, Antonsson, Wijk, K. A. Nilson, Boman *), Jonsson i Hökhult, Bårg *), Johansson i Kullersta, Olsson i Ramsta *), P. Albert Bergström, Björnsson, Heyman, Åhlmans Olof Olsson, Björkman, friherre Barnekow *), Bökelund, Jönsson i Fridhill. Lövgren i Nyborg *), Björklund och Kant.

*) Icke närvarit vid justeringen av betänkandet.

Uti två likalydande, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, I: 152 av herr *Carl Gustaf Ekman* m. fl. och II: 218 av herr *Moberger* m. fl., har hemställts,

»att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning av frågan, i vilken utsträckning den kommunerna författningenligt tillkommande medverkan vid avgörandet av ärenden, som röra handeln med rusdrycker, må kunna utövas genom omröstning bland vederbörande kommuns i dess allmänna angelägenheter röstberättigade medlemmar eller eljest i annan ordning än genom de i kommunalförfattningarna omförmälda kommunala myndigheter eller representativa organ ävensom för riksdagen snarast möjligt framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.»

1919 års lag-
tima riksdag.

I motiveringen till denna hemställan hava motionärerna till en början erinrat, att vid 1919 års lagtima riksdag herr C. G. Ekman m. fl. i första kammaren och herr Moberger m. fl. i andra kammaren i likalydande motioner (I: 61 och II: 226) framställt förslag om ändrad lydelse av vissa paragrafer i gällande förordning angående försäljning av rusdrycker, och har innebörden av sistnämnda förslag i de nu föreliggande motionerna sammanfattats på följande sätt:

»Motionerna avsågo, att då inom en kommun frågan om tillstånd till detaljhandel med rusdrycker uppkommer, denna fråga skall i princip avgöras genom omröstning å kommunalstämma eller allmän rådstuga eller, i Stockholm, av stadens kommunalt röstberättigade invånare. Därest vid sådan omröstning majoriteten av de röstande avstyrker att tillstånd till sådan detaljhandel meddelas, förfaller frågan, men vid motsatt utgång av omröstningen skola utlåtanden inhämtas av kommunalnämnd och kommunalfullmäktige eller magistrat och stadsfullmäktige, eller, i Stockholm, av endast stadsfullmäktige. Där stadsfullmäktige eller kommunalfullmäktige avstyrkt samtliga inkomna ansökningar om rätt till detaljhandel med rusdrycker, må tillstånd icke meddelas. Konungens befallningshavandes befogenhet enligt 22 § i rusdrycksförsäljningsförordningen att medgiva tillfälliga rättigheter skulle upphöra enligt motionärernas förslag, vilket slutligen avsåg, att på Kungl. Maj:t skulle ankomma att meddela närmare bestämmelser angående det ifrågasatta omröstningsförfarandet.»

Såsom motivering för de sålunda sammanfattade förslagen anfördes i 1919 års motioner, bland annat, följande:

»Oavsett olika principiella uppfattningar i nykterhetsfrågan torde det få anses vara ett allmänt intresse, att beslut rörande upplåtelse eller icke av rättigheter till detaljhandel med rusdrycker skall grunda sig på en verklig folkmening inom kommunen. Med nu gällande — — — — anordningar komma emellertid dylika beslut ofta nog att bliva beroende på tillfälliga och denna fråga ovidkommande omständigheter såsom exempelvis politiska partiets styrkeförhållanden vid valtillfällena, manipulationer vid det proportionella valsystèmes tillämpning, organisatoriska åtgärder o. s. v. Genom ett skickligt utnyttjande av valmaskineriet kunna på dylikt sätt den ena gången motståndarna till rusdrycksförsäljningen och en annan gång dess anhängare förskaffa sig en majoritet inom representationen, som ej motsvaras av den verkliga meningen inom valmanskåren. Detta kan ej anses vara till gagn vare sig för det allmänna nykterhetstillståndet eller för de kommunala ärendenas rationella behandling.»

Bevillningsutskottet vid 1919 års lagtima riksdag avgav den 4 mars 1919 i betänkande nr 16 yttrande i anledning av sistnämnda motioner. Utskottet lämnade därvid en redogörelse för de bestämmelser i rusdrycksförsäljningsförordningen, vilka berördes av förslaget, ävensom för kommunalförfattningarnas stadganden i fråga om tillsättande av kommunalfullmäktige. Denna redogörelse torde här få återgivas.

»Enligt förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker tillkommer det Konungens befallningshavande att meddela rätt till detaljhandel med rusdrycker åt uteslutande för sådant ändamål bildat bolag (17 §), att i kommun, där tillstånd till detaljhandel enligt 17 § ej meddelats, tilldela inom annan kommun bildat bolag rätt till utskänkning av rusdrycker (18 §), samt att inom kommun, där bolag ej erhållit rätt till detaljhandel med rusdrycker, meddela rättighet att endast vid måltid till spisande gäster utskänka öl (20 §). I nämnda förordning (§§ 17, 18 och 20) stadgas vidare följande. Över ansökningar om sådana rättigheter, varom nu sagts, skola utlåtanden inhämtas i Stockholm av stadsfullmäktige och i annan stad av magistrat och stadsfullmäktige samt å landet av kommunalnämnd och kommunalstämma. Ansökning, som blivit avstyrkt av sålunda hörda fullmäktige eller stämma, må icke bifallas. Vidare äger Konungens befallningshavande, sedan stadsfullmäktige eller kommunalstämma blivit hörda, tillsvidare för kortare tid än år eller för visst tillfälle meddela rättighet att vid måltid till spisande gäster utskänka vin eller öl. Även härom gäller att ansökning, som avstyrkts av stadsfullmäktige eller kommunalstämma, icke må bifallas (22 §). Vad enligt rusdrycksförsäljningsförordningen tillhör stadsfullmäktiges handläggning tillkommer i stad, där stadsfullmäktige ej finnas, allmän rådstuga, och vad som tillhör kommunalstämmas handläggning tillkommer kommunalfullmäktige, där sådana finnas.

I fråga om tillsättande av fullmäktige hava hittills gällande bestämmelser i vissa delar ändrats i enlighet med 1918 års urtima riksdags efter förslag av Kungl. Maj:t fattade beslut. Om dessa ändringar, vilka trätt i kraft den 1 mars 1919, stadgas i särskilda den 23 december 1918 utfärdade lagar om ändrad lydelse i vissa delar av, bland annat, dels förordningen om kommunalstyrelse på landet och dels förordningen om kommunalstyrelse i stad (Sv. förf.-saml. nr 1026 och 1027 år 1918).

Enligt de bestämmelser, vilka varit i kraft till den 1 innevarande månad, gällde, att landskommun ägde åt fullmäktige överlåta kommunalstämmans beslutanderätt med undantag för vissa frågor, som alltid skulle handläggas å kommunalstämma (§§ 27 och 35), samt att i stad med över 3,000 invånare beslutanderättens överlåtande på stadsfullmäktige var obligatorisk, under det att i stad med högst 3,000 invånare beslut om överlåtandet ankom på de vid allmän rådstuga röstberättigade (§ 7). Till beslut i dessa frågor erfordrades såväl på landet (§ 21 mom. 2) som i stad (§ 18 mom. 2) två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster efter röstvärdet.

Vid 1918 års lagtima riksdag framlade Kungl. Maj:t förslag till ändrade grunder för den kommunala rösträtten, i samband varmed föreslogs, att i landskommun med över 1,000 invånare skulle för beslut om tillsättande av fullmäktige erfordras endast enkel majoritet. Sedan förslaget, som icke antogs av första kammaren, förfallit, avgav Kungl. Maj:t nytt förslag i ämnet till 1918 års urtima riksdag. Sistnämnda förslag avsåg i de delar, som här komma i fråga, att kommunalfullmäktige skulle tillsättas i alla kommuner, vilkas invånarantal överstege 3,000, samt att i alla övriga kommuner, sålunda även i dem, vilka icke hade mer än 1,000 invånare, fordran på kvalificerad majoritet för beslut om tillsättande av fullmäktige skulle bortfalla. Riksdagens beslut i anledning av Kungl. Maj:ts sistnämnda proposition innefattande flera avvikelser från vad Kungl. Maj:t föreslagit. Sålunda beslöts, att det representativa systemet skulle tillämpas i alla såväl lands- som

stadskommuner med över 1,500 invånare samt att kommunalfullmäktiges befogenhet skulle så utvidgas, att på kommunalstämma i de kommuner, där fullmäktige finnas, i huvudsak inga andra ärenden rörande kommunens förvaltning skulle förekomma än val av fullmäktige.»

För egen del anförde 1919 års bevillningsutskott i huvudsak följande:

»Till en början vill utskottet såsom en egendomlighet i det föreliggande förslaget framhålla bestämmelsen om, att kommunalfullmäktige eller stadsfullmäktige skola kunna förhindra upplåtande av rättighet till detaljhandel med rusdrycker, sedan en församling, där alla kommunens röstberättigade medlemmar äga stämma, i princip beslutat, att sådan rättighet skall medgivas. Efter primärförsamlingens principiella beslut borde, synes det, endast frågor, som angå de närmare anordningarna vid rättighets meddelande, kunna ankomma på de kommunala myndigheternas eller representativa organens handläggning och beslut.

I huvudsak har utskottet emellertid funnit förslaget värt beaktande. För denna utskottets mening hava emellertid icke varit avgörande de skäl, som motionärerna anført. Enligt utskottets mening föreligger nämligen icke anledning att befara, att den verkliga folkmeningen inom kommunerna i de frågor, det här gäller, icke skulle komma till uttryck genom de representativa organens beslut. Erfarenheten torde tvärtom hava visat, att det nykterhetsintresse, som förefinnes inom kommunerna, merendels kommer till sin rätt vid de kommunala valen. Men just den omständigheten, att de nykterhetspolitiska synpunkterna ofta erhålla en utslagsgivande betydelse vid valen, innebär ur andra synpunkter en olägenhet, som det vore önskvärt att få avlägsnad. I sådant hänseende vill utskottet framhålla följande.

Då gränserna mellan olika meningsriktningar i nykterhetsfrågor icke sammanfalla med de linjer, efter vilka de politiska partierna äro uppdelade, har följden ofta blivit, att personer, som eljest skulle ansetts bäst kvalificerade till kommunala förtroendeposter, icke kunnat uppställas som kandidater eller fallit igenom vid valen, därför att deras uppfattning i nykterhetsfrågor icke sammanfallit med den, som omfattats av valmännens majoritet. Denna nykterhetsfrågans behärskande ställning har även kunnat medföra, att viktiga offentliga uppdrag kommit att anförtros åt personer, vilkas verksamhet i allmänna angelägenheter övervägande fallit inom nykterhetsorganisationernas område och vilka av sådan anledning stått mer eller mindre främmande för andra viktiga spørsmål, eller ock åt sådana, vilkas fiendlighet mot nykterhetsfrämjande åtgärder varit deras huvudsakliga förtjänst. I samband härmed vill utskottet fästa uppmärksamheten vid, att i den mån på sina håll en strävan förefinnes att vid kommunala val låta personlig duglighet och lämplighet komma till sin rätt oberoende av politiska åsikter, en sådan lovvärd strävan motarbetas av det inflytande, som de nykterhetspolitiska synpunkterna utöva.

I de förhållanden, utskottet nu i korthet berört, synes ligga en anledning att taga under närmare övervägande den tanke, som framförts genom de föreliggande motionerna. Om nämligen den enligt gällande rusdrycksförsäljningsförordning kommun tillkommande befogenheten att avgöra, huruvida rätt till detaljhandel må inom kommunen medgivas, överflyttas från det representativa organet till primärförsam-

lingen, så bör härigenom mycket vara vunnet för frigörande av de kommunala valen från de nykterhetspolitiska synpunkternas behärskande inflytande.

Inom utskottet har nu anmärkts, att detta visserligen vore förhållandet, när avgörandet i berörda fråga utfölle så, att rätt till detaljhandel icke medgäves, men att i motsatt fall icke mycket vore vunnet, enär åtskilliga andra i samband med rusdryckshanteringens reglerande stående frågor återstode, vilka det alltjämt skulle tillkomma vederbörande kommunala representation att handlägga. I fråga härom hyser utskottet den uppfattningen, att genomförandet av ett förslag i huvudsaklig överensstämmelse med det av motionärerna framlagda otvivelaktigt skulle vara av största betydelse i det hänseende, som ovan berörts. Den inom utskottet framförda anmärkningen bör dock, synes det, föranleda, att frågan underkastas en ytterligare granskning, därvid även bör undersökas, huruvida och på vad sätt syftet att göra de kommunala valen oberoende av nykterhetspolitiska synpunkter må kunna påkalla författningsändringar även i andra hänseenden än dem, som i förevarande motioner avses. En sådan ytterligare utredning synes påkallad även med hänsyn därtill, att de författningsändringar, som här ifrågasättas, innebära en avvikelse från grundtanken i ovannämnda, enligt 1918 års urtima riksdags beslut i kommunallagarna införda bestämmelser om utsträckt användning av det representativa systemet och vidgad befogenhet för de representativa organen. Då emellertid den utredning, som utskottet sålunda anser önskvärd, icke kan så begränsas, att den lämpligen bör verkställas genom utskottets försorg, har utskottet ansett sig böra ifrågasätta, att riksdagen hos Kungl. Maj:t gör framställning om dess utförande.»

I de nu föreliggande motionerna hava motionärerna återgivit bland annat följande del av motiveringen till förra årets motioner.

De föreliggande motionerna.

»Riksdagens nykterhetsgrupp, — — — — — har enhälligt beslutat att förorda sådana lagändringar, varigenom det principiella avgörandet angående tillstånd till försäljning av rusdrycker skall ske genom ett omröstningsförfarande å allmän rådstuga eller kommunalstämma efter samma grunder, som föreskrivas i § 8 i K. F. om kommunalstyrelse på landet, och i motsvarande bestämmelser om kommunalstyrelse i Stockholm och kommunalstyrelse i stad. Om vid sådan omröstning majoriteten av de röstande avstyrka upplåtande av rättigheter, varom nu är fråga, förfaller saken. Om däremot ett tillstyrkande sker, förfares i överensstämmelse med nu gällande bestämmelser. I kommuner, där fullmäktige ej finnas, skall såväl principavgörandet som övriga beslut tillkomma allmän rådstuga eller kommunalstämma.

Därest denna anordning vinner riksdagens bifall, torde det böra uppdragas åt Konungen att meddela närmare bestämmelser angående omröstningsförfarandet, varvid dock måste fasthållas, att vid dylik omröstning enkel majoritet skall gälla liksom nu sker vid avgörandet inom fullmäktige.»

Vidare hava årets motionärer anfört följande.

»Härtill vilja vi tillägga, vilken tanke även bör kunna utläsas ur motionerna vid förra årets lagtima riksdag, att det, oberoende av olika politiska åsikter i övrigt, måste anses vara en fördel, om nykterhetsfrågan upphörde att på sätt eljes blir fallet utgöra en dominerande fråga vid de kommunala valen, så att dessa kunde

förrättas under mindre direkt påverkan av nykterhetsspörsmålet och sålunda med mera obunden hänsyn till vederbörande kandidaters allmänt kommunala intressen och personliga duglighet och lämplighet för uppdraget ifråga. Överlämnas det principiella avgörandet om upplåtande av rusdrycksförsäljningsrättigheter åt allmän folkomröstning bland de kommunalt röstberättigade i stället för åt de representiva organen, kan det förväntas, att de nykterhetspolitiska synpunkterna komma att spela en relativt underordnad roll vid de kommunala valen.

Riksdagens nykterhetsgrupp har beslutat att ånyo framföra sin motion om kommunal omröstning rörande upplåtande av rusdrycksförsäljningsrättigheter. Då förra årets bevillningsutskott, som gillade motionens syfte, ej kunde godtaga vårt förslag till ändringar i rusdrycksförsäljningsförordningen utan förordade ytterligare utredning, anse vi oss böra ansluta oss till utskottets förslag, som utan votering bifölls av andra kammaren men avsågs av den första.»

Utskottet.

Vad sålunda ur motiveringen återgivits ger vid handen, att motionärerna vidhålla den i 1919 års motioner uttalade uppfattning, från vilken samma års bevillningsutskott på sätt ovan meddelats tog avstånd. Då emellertid utav vissa av motionärernas uttalanden synes framgå, att motionärerna icke äro främmande för den ståndpunkt, som bevillningsutskottet förra året intog, och då motionärerna upptagit såsom sitt förslag den av sistnämnda bevillningsutskott avfattade hemställan, kan nu bevillningsutskottet, som i frågan intager enahanda ståndpunkt som förra årets utskott, under åberopande av dess ovan återgivna yttrande i ämnet, förorda, att riksdagen hos Kungl. Maj:t gör hemställan av den lydelse motionärerna föreslagit.

I anslutning till vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen, med bifall till ifrågavarande motioner, I: 152 av herr Carl Gustaf Ekman m. fl. och II: 218 av herr Moberger m. fl., måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning av frågan, i vilken utsträckning den kommunerna författningssenligt tillkommande medverkan vid avgörandet av ärenden, som röra handeln med rusdrycker, må kunna utövas genom omröstning bland vederbörande kommuns i dess allmänna angelägenheter röstberättigade medlemmar eller eljest i annan ordning än genom de i kommunalförfattningarna omförmälda kommunala myndigheter eller representativa organ ävensom för riksdagen snarast möjligt

framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 9 april 1920.

På bevillningsutskottets vägnar:

ERIK RÖING.

Reservation:

av herrar *Antonsson, Wijk, Boman, Heyman, Bökelund och Kant*, vilka anført:

Jämlikt kungl. förordningen angående försäljning av rusdrycker den 14 juni 1917 får tillstånd till handel med dylika drycker inom en kommun icke beviljas i strid mot den kommunala representationens önskan. Efter de förändringar i kommunalförfattningarna, som införts den 23 december 1918, är — därom äro väl alla eniga — den kommunala representationen i vårt land byggd på en synnerligen demokratisk grund, och bör väl densamma vid sådant förhållande även anses vara ett fullgott uttryck för uppfattningen inom kommunen. På grund härav och då denna representation med det vidsträckta självstyre, som finnes i vårt land, har rättighet att besluta i kommunens alla andra angelägenheter, borde åt densamma jämväl fortfarande kunna anförtros att avgöra frågor rörande försäljning av rusdrycker. Att för endast dessa frågor avgörande tillgripa en sådan åtgärd, som motionärerna ifrågasatt, eller en allmän folkomröstning bland de kommunalt rösterberättigade torde därför vara onödigt och skulle för övrigt med all säkerhet endast i sällsynta undantagsfall komma att giva annat resultat än beslut enligt nu gällande lag.

Som ytterligare stöd för sin mening om lämpligheten av hithörande frågor avgörande genom allmän folkomröstning hava motionärerna anført, att »det måste anses vara en fördel, om nykterhetsfrågan upphörde att på sätt eljest blir fallet utgöra en dominerande fråga vid de kommunala valen». Det må visserligen medgivas, att denna mening äger en viss giltighet under den förutsättningen, att alla nykterhetsfrågor skulle komma att avgöras genom allmän omröstning.

Men då det enligt vårt förmenande är uppenbart, att den ifrågasatta allmänna omröstningen allenast kan komma att avse frågan, huruvida försäljning av rusdrycker skall få äga rum inom kommunen eller icke, under det att en hel del detaljbestämmelser såsom om sättet för rörelsens utövande med flera frågor av rent organisatorisk art fortfarande måste avgöras av den representativa församlingen, lärer en sådan frigörelse från hänsyn till nykterhetsfrågan vid uppställandet av kandidater till kommunalrepresentationen, som motionärerna tänkt sig, icke vara möjligt att ernå, utan hålla vi för vår del före, att även efter genomförandet av den av motionärerna förordade anordningen nykterhetsfrågan kommer att spela en icke obetydlig roll vid vederbörande kandidaters nominerande.

På de skäl, som sålunda anförts, hava vi ansett, att utskottet bort hemställa,

att de väckta motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.